

L'homenatge de la Secció Filològica a Francesc Vallverdú

Després del sotrac terrible que fou el traspàs de Francesc Vallverdú, en aquesta mateixa Institució on som ara, celebrarem un acte d'homenatge a la seva persona i a la seva obra. Per què —podríem preguntar-nos— avui li'n dediquem un altre? Són possibles distintes respostes; la principal és que Francesc Vallverdú mereix tots els homenatges que hom li vulgui dedicar, per l'obra extensa, rigorosa i variada que ens deixà com a herència indeleble, i per la qualitat humana que el distingí com a persona bondadosa, noble, sincera, oberta, generosa. Però la que pesa decisivament és que la Secció Filològica (SF) de l'Institut Estudis Catalans (IEC) ha volgut oferir-li la selecció d'aportacions en honor seu, com a prova de gratitud per tot el que ell féu, que fou tant, en favor dels nostres propòsits, de les nostres obligacions, i dels de la institució en general.

Quan Francesc Vallverdú ens deixà, els seus companys restàrem tan aclaparats, que l'única reacció que ens colpí fou la de tristesa i d'incrèdilitat que ja no seria entre nosaltres; no tinguérem esma ni ànims sinó de pensar que perdiem un col·lega savi i exemplar en el capteniment, i que el buit ningú més no el podria omplir. No trobarem forces per a retre-li aleshores tots els honors; ni aleshores ni mai no les tindrem per a ésser del tot justos amb ell, ja que és incommensurable el que ens deixà com a investigador, com a persona, com a patriota. En aquells moments tan punyents i feridors ens tancàrem en el silenci per a recordar-lo íntimament i per a lamentar-nos, també calladament, de la pena que ens envaí. La Fundació Congrés de Cultura Catalana ens allargà la mà per a ajudar-nos a sobreposar-nos i a contribuir a una sessió emotiva que organitzà i que ens permeté dir-hi alguns mots.

Tanmateix, la SF sabia que quedava pendent un deute inesquivable. I l'homenatge que avui li dediquem vol ésser una aproximació a saldar-lo. Sabem que no podrà ésser més que una aproximació, però estem igualment convençuts que hi

haurà moltes altres ocasions per a honorar la seva tasca i actitud, que han fet avançar tan pregonament la recerca i, doncs, el coneixement de la història de la nostra llengua i, així, estar ensems en millors condicions en la lluita inacabable per a la subsistència del que és el mitjà de comunicació de la nació catalana.

La presidenta de la SF, Maria Teresa Cabré Castellví, un cop prengué possessió del càrrec, fou de les primeres qüestions, si no la primera, de què em va parlar: «Cal que organitzem un simposi a la memòria de Francesc Vallverdú —em digué— i voldria que te n'encarreguessis tu, d'organitzar-lo». Jo era conscient que una cosa i l'altra tenien un sentit especial; que calia fer una jornada en honor seu, era obvi; que fos jo qui mirés de preparar-la, no ho era tant; fins i tot era un xic estrany, per una raó molt senzilla: en el si de la SF hi ha col·legues que es dediquen més directament, fins i tot monogràficament, a la sociolingüística; consegüentment, era lògic que algun d'ells en fos l'organitzador. Però vaig entendre la presidenta i li ho vaig agrair i li ho agraeixo ara públicament: volia que fos jo, perquè havia seguit de prop les relacions que m'uniren durant gairebé cinquanta anys amb en Francesc Vallverdú i en coneix a bastament els punts de coincidència, però també els de discrepància. Gràcies, presidenta, per haver-me donat aquesta oportunitat, que fa que ara pugui dir algunes paraules del mestre de la sociolingüística catalana.

Necessitava algun suport. I l'he tingut sense condicions amb el doctor Miquelàngel Pradilla, el qual ha estat vora meu en la solució de tots els aspectes de l'acte d'avui. Moltes gràcies, doncs, també, benvolgut amic.

Hem de reconèixer que no ens ha estat gens complicat de preparar-lo; ens ha costat, com era previsible, fer la selecció de les persones que presentaran sengles ponències, ja que hem hagut de fer una tria que ha impedit inevitablement la participació de moltíssims altres especialistes que també ens hauria agradat que avui ens parlessin i que els hauria agradat de fer-ho, una part notable dels quals sou aquí. Ens tranquil·litza que tindrem ocasions semblants perquè s'analitzi, si pot ésser exhaustivament, l'obra i la figura de Francesc Vallverdú. Feta l'elecció, per força injusta i incompleta, ningú dels qui han estat pregats d'intervenir no hi ha posat cap problema; ben al contrari: han explicitat el goig personal de poder-ho fer.

Amb la presidenta i amb el doctor Miquelàngel Pradilla vam estar de seguida d'acord que l'objectiu principal d'aquesta reunió havia d'ésser evidentment el record inesborrable de Francesc Vallverdú. Però entenguérem, també unànimement, que ens corresponia que es parlés de les aportacions excel·lents, algunes del tot pioneres, en els diversos àmbits en què treballà. Essent-ne organitzadora la SF de l'IEC, tenint en compte les funcions d'aquesta corporació, hem cregut que hàviem de posar l'accent en la investigació de Francesc Vallverdú, més que no pas en altres vessants més personals.

Aquestes consideració i conclusió ens feren adonar d'un problema no pas fàcil

de resoldre adequadament. Francesc Vallverdú s'ocupà d'àmbits distints, conne-xos, variats i tots igualment transcendents de la ciència del llenguatge. El problema a què em refereixo és, és clar, el de la impossibilitat d'abraçar-los tots de manera suficient. No en volíem deixar cap al marge, però tot i així pretendre aprofun-dir-los era una quimera que havíem d'abandonar. I pensàrem que era just que sortíssim de l'exclusivisme de la sociolingüística. Som conscients que entre els membres de la SF de l'IEC i de l'IEC en general coneixem tots la producció àmplia de Francesc Vallverdú en aquest camp. No solament en fou un expert de primerís-sima línia, sinó que n'esdevingué un dels principals introductors en la seva aplica-ció en els Països Catalans. Algunes persones tenim l'honor de constar com a mem-bres fundadors del Grup Català de Sociolingüística; tanmateix, sense la capacitat, l'entusiasme, l'empenta, el prestigi de Francesc Vallverdú no hauria arribat fins on ha arribat, malgrat les dificultats de tota mena, especialment de recursos, a què hagué d'enfrontar-se sobretot en els anys dels inicis; consegüentment, ell n'és el principal fundador. Avui, sortosament per a tots, ha esdevingut la Societat Catala-na de Sociolingüística, filial d'aquesta institució. Igualment sense el seu impuls i la seva il·lusió no s'hauria sostingut una de les revistes capdavanteres en l'estudi de la sociolingüística no exclusivament catalana del Grup i ara de la Societat com és *Treballs de Sociolingüística*. És impossible de llegir la bibliografia de cap recerca sobre sociolingüística catalana en què no aparegui citat, sovint amb una freqüèn-cia francament alta. I no manquen obres de referència internacionals en què tam-bé consten resultats de la recerca de Francesc Vallverdú, que són teoria universal, aplicable a totes les llengües del món. Partia de la base, no sempre entesa correctament, que les llengües són molt més que sistemes de comunicació, perquè verte-bren grups, cohesionen les persones, identifiquen procedències. Conceptes com *diglòssia, bilingüisme, conflicte lingüístic, estàndard, codificació, registre, normalitza-ció, normativització, planificació, política lingüística...*, tingueren en les seves expo-sicions un tractament aclaridor i particularment innovador, que els llevava ambi-güitat, contradiccions i incoherències, que encara avui no hem superat del tot, ni de molt. En suma, és sabuda a bastament de tots els lingüistes aquesta feina d'especialitat que l'ocupà notablement.

Nogensmenys, com he dit suara, penetrà en altres camps. I no em refereixo a res que mai hagués fet circumstancialment o d'esquitllèbit, sinó amb una dedica-ció a fons i amb fins complexos, no gens fàcils d'assolir. I aquesta labor distinta potser no és tan coneguda ni entre nosaltres mateixos. Segurament que tothom sap que fou un home d'Edicions 62, entre d'altres motius perquè, per la generosi-tat de què he parlat, des de la responsabilitat a l'editorial ens demanava que féssim algun llibre, que en superviséssim algun altre, que coreductéssim una enciclopè-dia. Aquest tarannà ens obrí a molts les portes al món de la publicació en moments difícils i a la possibilitat d'assajar les primeres passes com a autors. Això no obs-

tant, el que no és tan segur és que generalment es conegui l'enorme dedicació que hi va tenir a causa de la confiança que li feren els màxims responsables d'aquesta empresa (penso, per exemple, en Josep Maria Castellet o en Ramon Bastardes o en Josep Corredor-Matheos); una confiança que es guanyà per una sensibilitat peculiar a saber triar què convenia que es publicués, no ja solament en el terreny de la lingüística o la filologia, sinó també en el de la literatura de creació, tradicional i nova, catalana i universal. Jo vaig tenir el privilegi de treballar tant amb ell com amb Joan Solà en l'equip d'assessoria lingüística que formàrem tots tres sota la seva coordinació, per a la confecció de l'enciclopèdia *Gran Larousse Català*; una tasca que ens aplegà des de força abans de 1990, data en què aparegué el primer volum, fins a 1993, en què aparegué el desè i darrer (deixo de banda els suplementos posteriors). Durant els gairebé cinc anys de companyonia vaig poder copsar, ultra el criteri personalíssim sobre la normativa del català (al marge que hi estigués o no d'acord; de vegades discrepàvem), la importància que tenia en l'ànima d'Edicions 62: n'era una peça cabdal. En aquesta experiència vaig descobrir l'home que fon els pensaments i els fets, coherent, lleial a si mateix i als altres; no era fàcil de convèncer-lo de res que veïés diferentment, però no es dolia d'haver de rectificar; dialogava constantment, llargament, insistentment. En cartes i papers manuscrits m'explicava què pensava de tal o tal ús literari, i m'incitava a respondre-li amb la mateixa claredat i sinceritat amb què ho feia ell.

Aquesta rellevància a «Can 62» era deguda en bona part a la sensibilitat del creador, és a dir, del poeta, que era: una altra faceta en què s'ha aprofundit poc. Jo vaig tenir l'ocasió de descobrir-la als anys seixanta del segle passat, quan en una llibreria d'Itàlia vaig trobar-hi una antologia de poesia catalana de protesta en què no faltaven versos seus; practicà primerament el realisme social, condicionat per la ideologia amb què responia al franquisme aniquilador que patíem, i passà després a deixar-se endur per una inspiració més complexa i mediata. Aquest forjador de poesia tenia un ull especial a saber triar prosa i vers de qualitat.

I l'esperit de creador el conduí a la recreació que és la traducció literària. Fou un traductor de gran categoria, especialment de l'italià. Tant, que, al marge que conegués o no prou bé la llengua d'origen d'una obra traslladada al català per algú altre, era un conseller ideal per a fer-li veure dèficits i proposar direccions més segures i clares (més d'un traductor de les col·leccions d'Edicions 62 agraeix a la introducció els suggeriments de Francesc Vallverdú).

Finalment (m'aturaré aquí) fou assessor lingüístic de Televisió de Catalunya. Una altra labor de qui molts no tenen prou coneixement. Àrdua, perquè m'havia explicat com era difícil que en el món complex dels mitjans de comunicació s'acceptés, primerament, la necessitat d'una disciplina que reforcés la unitat de la llengua i, segonament, les propostes d'esmenes concretes que feia a tal o tal comunicador. Francesc Vallverdú hagué de lluitar fortament; i guanyava i perdia, però

sempre procurà salvar la dignitat de la llengua catalana; la riquesa dels registres; l'oportunitat de la variació de tota mena.

En tot allò en què es comprometia responia sense dilacions. Tenia una tenacitat en l'acció veritablement inusual. No fallava mai. Fou un treballador infatigable que no decebia: per a ell els compromisos eren sagrats. Modèlic.

Doncs bé. La SF ha volgut que cap de les facetes en què intervingué restés fora de la reflexió entorn de l'obra ingent de Francesc Vallverdú. Per això, hem sol·licitat a especialistes dels àmbits distints a què m'he referit que acceptessin de parlar-nos-en. La sociolingüística és comprensible que s'endugui la major atenció, però hem volgut que s'analitzi des de punts de vista ben diferenciats, ja que Francesc Vallverdú la tractà des de perspectives variades: els professors Georg Kremnitz, Joan Argenter, Emili Boix i Miquelàngel Pradilla en seran els encarregats. Respecte a la relació amb els mitjans de comunicació, Josep Gifreu ha acceptat de fer-nos-en una aproximació. Quant a la normativització, no del tot deslligada de la feina que feia a Televisió de Catalunya i a Edicions 62, ens en parlarà Mila Segarra. Del vessant de traductor, l'anàlisi anirà a càrrec d'un expert en la matèria, Joaquim Mallafre. I del Vallverdú poeta, d'un eminent poeta també, Josep Piera. Gràcies a tots ells, especialment al professor Kremnitz, que ha vingut de lluny, perquè han acceptat la invitació.

La SF ha volgut lligar directament a l'homenatge la qui fou esposa de Francesc Vallverdú: la Carme. Li vam demanar no solament que ens volgués acompanyar en aquest acte entre científic, solemne i amical, sinó que ens hi adrecés també unes paraules. Ella acceptà amb la mateixa generositat d'en Francesc. Li ho agraïm ben sincerament. Que sàpiga que la sol·licitud no l'hem feta solament per cortesia, sinó perquè la considerem en certa manera una col·lega més de la SF, ja que ens ha volgut acompanyar pràcticament en totes les sessions que hem fet fora de Barcelona. Fins i tot hi ha desenvolupat una feina voluntària de reportera fotogràfica, que ens ha deixat bona memòria d'aquestes passejades de la Secció arreu dels Països Catalans. Carme, gràcies, moltíssimes gràcies.

Moltíssimes gràcies també a tots els presents, perquè heu volgut assistir en aquesta Jornada.

JOAN MARTÍ I CASTELL
Secció Filològica